

Szakmai beszámoló

a Korszerű lakás, 1960: Az Óbudai Kísérleti Lakótelep története munkacímű (végleges címén: *Korszerű lakás 1960 - az óbudai kísérlet*) kiállítás, a kapcsolódó tanulmánykötet és múzeumpedagógiai program megvalósításáról.

Pályázati azonosító: 2313/0139

I. A Korszerű lakás 1960 - az óbudai kísérlet című kiállítás

Kurátor: Branczik Márta

Munkatárs: Demeter Zsuzsanna

Installáció és grafika: Csillag Katalin, Hajdú Anikó, Holányi Katalin - 3h építésziroda

A Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában 2011. október 1. – december 4. között rendezte meg a *"Korszerű lakás 1960 – az óbudai kísérlet"* című kiállítását. Alapját az 1959-64 között felépült Óbudai Kísérleti Lakótelep bemutatása jelentette, de előzményként a megelőző korszak lakásépítésére is kitértünk.

A **típusstervezés előzményeit** és a telep területét a kiállítás bejáratánál elhelyezett helyszínrajzon mutattuk be, a kiállítás gerincét pedig az **egyes épületek leírása**, alaprajza, a Kiscelli Múzeumban őrzött eredeti homlokzatterve, korabeli és napjainkban készült fényképei jelentették. Ezeket a mini „épületmonográfiákat” a költségek csökkentése érdekében fa raklapokból készült installációra helyezett printeken mutattuk be. A kiállítótérben a korszakra jellemző egyedi és sorozatgyártott bútorokat is kiállítottunk, de valószínűleg a látogatók számára a legnagyobb élményt az egyik lakás gipszkartonból felépített 1:1-es, tehát **valódi méretű modellje** jelentette. A lakás szabadon bejárható volt, az ott elhelyezett bútorokat közelről meg lehetett nézni, kipróbálni, sőt a konyhát a telep egyik lakásából vásárolt konyhabútorral és gáztűzhellyel szereltük fel, az élmény teljesebbé tétele érdekében.

Szintén a telep megismerését, keletkezésének megértését segítette egy folyamatosan vetített válogatás (Koncz Kinga művészettörténész munkája) az Óbudai Kísérleti Lakótelepet bemutató korabeli **filmhíradókból** és propagandafilmekből. A telep építészeivel és egykori, illetve mai lakóival készült **interjúkat** az érdeklődők (Keller Márkus történész szerkesztésében) a kiállítótérben elhelyezett számítógépen hallgathatták meg.

A kiállítás ünnepélyes megnyitóját a Design Hét egyik kiemelkedő eseményeként október 4-én tartottuk. Megnyitóbeszédet Gábor Eszter művészettörténész mondott, aki maga is jól ismeri a korszakot és az Óbudai Kísérleti Lakótelepet. (Gábor Eszter megnyitóbeszéde: <http://epiteszforum.hu/node/19866>)

Bár gondosan előkészítettük a sajtó tájékoztatását, a média fokozott érdeklődése még minket is meglepett. Részben ennek is volt köszönhető a magas látogatószám. Ez azt a feltételezést igazolta, hogy a korszak (és ezen belül építészete, tárgykultúrája) már nem vált ki elutasítást, hanem nagyon is érdekli az embereket. A kiállítás két hónapos nyitvatartási ideje alatt, minden korosztályból voltak látogatóink, nagyon sokféle okból érdekelte a közönséget a kiállítás. Volt, aki építészként szakmai érdeklődése, a korábbi lakástervezés tanulmányozása miatt jött el, volt, aki gyerekkori emlékeit elevenítette fel, vagy csak a „*retró*” iránti vonzalma hozta el. Mivel a kiállítást a múzeum egyéb kiállításaira szóló belépővel lehetett megtekinteni, pontos adat nem áll rendelkezésre a látogatószámról, becslések szerint a látogatók száma kb. 3000 volt. Ugyanebből az okból a kiállításra lebontott bevételek sem mutathatóak ki pontosan.

Kiállításrendezőként fontos tapasztalat volt, hogy sem a szakemberek, sem a nagyközönség nem ismeri eléggé ezt az építészeti korszakot, ezért az OKL születésének körülményeit, előzményeit részletesebben kellett volna tárgyalni. Másrészt ez is a témaválasztást igazolja, hiszen ennek a korszaknak a lakástervezése a szakirodalom, és a kiállítások szempontjából eddig fehér folt volt. Szakmai szempontból egyértelműen a kiállítás eredményének tekinthető, hogy több látogató felhívta figyelmemet a bemutatott típuslakások vidéki nagyvárosokban felépült darabjaira. A program ezen vonatkozásai a kiállítás későbbi utaztatását eredményezhetik.

A kiállításról készült ismertető: <http://www.btm.hu/kiscell/fooldal/kiscell.htm>

Válogatás a kiállítás sajtóban megjelent ismertetőiből:

Csillag Katalin: Tervpályázatok a diktatúra alatt? - kísérő gondolatok egy kiállításához

<http://epiteszforum.hu/node/19853>

Zöldi Anna: Séta a hatvanas években

<http://epiteszforum.hu/node/19946>

Ongrádi Melinda: A nagy óbudai lakáskísérlet

<http://hg.hu/cikk/epiteszet/13189-a-nagy-obudai-lakaskiserlet>

II. A *Korszerű lakás 1960 - az óbudai kísérlet* című kiállításához kifejlesztett múzeumpedagógiai program

Koncepció és animáció: Koncz Kinga művészettörténész, múzeumpedagógus és Sziray Zsófia építész, múzeumpedagógus, valamint Komlós Krisztina Eszter, múzeumpedagógus

fotók: F. Szalatnyay Judit, Erhardt Gyula

II. 1. A program rövid ismertetése, célcsoportok,

A Kiscelli Múzeum templomterében 1:1 méretben felépített típuslakás berendezési tárgyainal átélhetően modellezte a lakótelep egyik jellegzetes otthonát. Ez a kiállítási elem és a szintén bemutatott, lakókkal készült hanginterjúk kiváló alapot teremtettek arra, hogy múzeumpedagógiai programjaink módszertana az épített környezeti nevelésre hangsúlyt helyezve fejlessze az épített tér megéléséhez, megismeréséhez kötődő gondolkodásmódot, városi és belsőépítészeti léptékben egyaránt.

Az épített környezeti nevelés módszertani felépítéséhez hozzá tartozott, hogy mindez ne csupán a diákok, gyermekek számára élvezhető pedagógiai programot kínáljon, hanem egyszerre több látogatói célcsoportot is megszólítson. Így nemcsak fiataloknak, fiatal felnőtteknek szerveztünk múzeumpedagógiai programokat, hanem az idősebb korosztály számára is.

II. 2. Megvalósítás - múzeumpedagógiai programok és rendezvények

Múzeumpedagógiai programjaink és rendezvényeink keretében több programtípus valósítottunk meg, design túrák (Design Hét keretein belül), tárlatvezetések, előadások, filmvetítések, családi napok, osztályfoglalkozások (magyar és angol nyelven egyaránt) és az idősebb generáció számára tervezett programok formájában. A foglalkozások során a közös beszélgetés, gondolkodásmód-fejlesztő programrészt a kiállítóterben (Templomtér), a pedagógiai tevékenységhez kötődő alkotótevékenységet a Kiscelli Múzeumban erre használt térben, a Szoborcsarnokban vezettük, itt zajlottak az előadások és a filmvetítések is.

A programsorozatban három **előadás** hangzott el, amelyek különböző aspektusból festettek részletes képet a 60-as évekről, az öltözködéskultúra, a lakberendezés, a belsőépítészet, a típustervezés történetén keresztül bemutatva a kor jellegzetességeit.

A **filmvetítések** kapcsán a filmválasztás tekintetében arra törekedtünk, hogy a vetített anyagok tükrözzék a kor szellemiségét, kapcsolódjanak az épített környezethez, elősegítve ezzel az épített tér különböző léptékeivel, a kor építészeti terveinek, tipikus tereinek megismerését. A filmek között szerepelt például, a *Két emelet boldogság*, ami egy lakóközösség életét bemutatva képes volt a kiállítás által bemutatott korszak illusztrálására, másrészt pedig ezáltal egyfajta szemléltető eszközként, az összefüggések megteremtésére a múzeumpedagógiai programok és a kiállítás között.

A **családi napok** során egyrészt gondolkodásmód-fejlesztő, városi térrel, épített térélménnyel kapcsolatos múzeumpedagógiai programot alakítottunk ki, aminek fókuszában az épített környezeti nevelés állt. A résztvevő családokkal arra kerestük a választ, hogyan lehet kreatívan egy kis lakásban élni, milyen eddigi térélmények szabályozzák, rendszerezik, határozzák meg az életünket, illetve milyenek otthonaink a kiállítótérben felépített típuslakással összevetve. A foglalkozásoknak minden alkalommal egy alkotófolyamat is a részét képezte, amely során a látogatókkal egy szerepjáték keretén belül maketteket alakítottunk át.

Az **osztályfoglalkozások** esetében a programtematika és módszertan a családi napokéhoz hasonló volt. A múzeumpedagógiai foglalkozás itt is két részre osztható, egyrészt egy gondolkodásmód-fejlesztő tárlatbejárásra, másrészt egy ezt lezáró alkotófolyamatra. A különbség a családi nap és az osztályfoglalkozás tekintetében a csoportmunkában érhető tetten, azaz az iskolai csoportok esetében törekedtünk arra, hogy a program ne csupán az épített tér észlelését, megélésének minőségét és az arról való gondolkodást fejlessze, hanem egyúttal az osztályon belül a csapatszellemet is képes legyen erősíteni azáltal, hogy a gyermekek számára egy közös csapattevékenységet biztosít.

Az **idősebb generáció számára szervezett programok** alkalmával a kiállítótérben tartott tárlatvezetést, a kiállítótér közös bejárását követően régi fotókra, elbeszélésekre és emléktárgyakra alapozva idéztük fel közösen a korabeli hangulatot, az épített térhez való akkori és mai viszonyulást.

A **design túrák** során a kiállítás kurátora, Branczik Márta 2 alkalommal tartott vezetést a Kiscelli Múzeumhoz közeli Óbudai Kísérleti Lakótelepen.

A meghirdetett múzeumpedagógiai és egyéb programok részletesen:

2011.10.06, csütörtök 15:00-17:00

A lódentől a miniszoknyáig, avagy a szocialista divat kezdetei Magyarországon - Simonovics Ildikó divattörténész előadása

Modern konyhadesign, 1960 - Geiger Diana konyhatervező, DLA-hallgató előadása

2011.10.08, szombat 10:30 és 14:30 órákor

Városi séta a kiállítás kurátorával (helyszín: Óbudai Kísérleti Lakótelep)

2011.10.09, vasárnap 15:00 – 17:00

Térélmények - kreatívan kislakásban (Családi nap)

Az érkező családokkal arra kerestük a választ, hogyan lehet kreatívan kis lakásban lakni, milyenek jelenlegi otthonaink a kiállításon bemutatott mintalakással összevetve

2011.10.20, csütörtök 15:00 – 17:00

Milyen volt a kísérleti lakótelep? (Az idősebb generáció számára szervezett program)

Az idősebb korosztállyal a kiállítás közös bejárása után régi fotókra, elbeszélésekre és emléktárgyakra alapozva idéztük fel a korabeli hangulatot.

Milyen is volt az 1960-as évek mindennapi élete Budapesten?

Filmvetítés – Szemüvegesek, r.: Simó Sándor, 1969

2011.10.22, szombat 11:00 – 14:00

Térélmények - kreatívan kislakásban (Családi nap)

Az érkező családokkal az életnagyságban felépített óbudai mintalakás felfedezése során összehasonlítottuk a mai bútorokat a kiállítottakkal, beszélgettünk funkcióról, kényelemről, designról.

2011.11.04, péntek 14:00 – 16:00

Milyen volt a kísérleti lakótelep? (Az idősebb generáció számára szervezett program)

Filmvetítés – A legszebb férfikor r.: Simó Sándor, 1971

2011.11.05, szombat 15:00

Távol és közel belsőépítészet a háború után, az 1950-es évek bútortervezése - Somlai Tibor belsőépítész előadása

Filmvetítés – Két emelet boldogság r.: Herskó János, 1960

2011.11.12, szombat 11:00 – 14:00

Térélmények – kreatívan kislakásban (Családi nap)

Retró képeslapok készültek kollázs technikával

11:30; 15:00

Tárlatvezetés Branczik Mártával, a kiállítás kurátorával

2011.12.03, szombat

11:00 Filmvetítés – Szemüvegesek, r: Simó Sándor, 1969

15:00 Re-kreálj! Kreatív ajándékkészítés újrahasznosított anyagokból

2011.12.04, vasárnap

Finisszázs

15:00 Tárlatvezetés Branczik Mártával, a kiállítás kurátorával

16:00 Kiállítászáró performansz a Gruppo Tökmaggal (szabad alkotás a kiállítótérben)

16:00 Filmvetítés – A legszebb férfikor, r: Simó Sándor, 1971

ISKOLAI CSOPORTOK

2011. október 8., 09.00- 12.00

Krúdy Gyula Ált. Iskola két 4. osztályos csoport, 60 fő

2011. október 17. 13:00 – 15:00

Alternatív Közgazdasági Gimnázium, XIII. évfolyam, 20 fő

2011. november. 2. 10.00 – 13.00

British International School Budapest, I. osztály, 20 fő (angol nyelvű foglalkozás)

2011. november 3. 9:50 - 11:20 és 13:15 - 14:45

British International School, Budapest, 2 I. osztály, 38 fő (angol nyelvű foglalkozás)

2011. november 17. 12:00 – 15:00

Kossuth Lajos Általános Iskola, Rákoscsaba, VI. osztály, 25 fő

2011. november. 25. 13.00 – 15.00

Óbudai Nagy László Általános Iskola, I. osztály, 28 fő

2011. november. 29. 12.00 – 15.00

Veres Péter Gimnázium, VI. osztály, 32 fő

Összegzés

Foglalkozásaink tapasztalatait összefoglalva elmondható, hogy megfelelő módszerek segítségével minden korosztályt aktív részvételre tudtunk készíteni. Azt is tapasztaltuk, hogy az építészettel való foglalkozás nem általános, az iskolai tantervekben nem szerepel az épített környezettel kapcsolatos tárgy, így az ezzel való foglalkozást sokszor tévesen a bonyolultság és értetlenség légköre övezi. Bízunk benne, hogy mindazok, akik egy-egy programon részt vettek a jövőben képesek lesznek egy építészeti kiállítás, otthonaik, környezetükkel kapcsolatos szubjektív és objektív észrevételeiket és véleményüket bátran megosztani.

II. 3. A múzeumpedagógiai programok és rendezvények tapasztalatai és a megvalósítás eredményessége

Az előzetesen tervezett programok mind megvalósultak. A múzeumpedagógiai programok tapasztalatai alapján elmondható, hogy egyértelműen hozzájárultak a kiállítás látogatószámának növeléséhez. A programnapokon átlagosan 60-70 fővel többen látogattak el a Kiscelli Múzeumba, mint a program nélküli kiállításnapokon (a foglalkozásokra a kiállításra szóló belépőjegyek érvényesek voltak, külön belépőjegyet

nem kértünk, ezért a résztvevők pontos számát nem ismerjük). Az idősebb generáció számára szervezett programjaink látogatottsága is hasonlóan alakult a gyermekeknek szóló osztályfoglalkozásainkéhoz, átlagosan 30-50 fő látogatott el hozzánk.

Az elnyert támogatás hozzájárult ahhoz, többféle programot tervezhessünk, másrészt a PR stratégiát megfelelően kidolgozhatjuk, a kommunikációt finanszírozhatjuk. Így tudunk több, nagyméretű programplakátot terveztetni és elhelyezni különböző intézményekben (pl. Szabó Ervin Könyvtár, Óbudai Kulturális Központ), valamint flyert készíttetni, amit a városban szintén több helyre eljuttattunk.

A sajtó nem csak hírt adott múzeumpedagógiai foglalkozásainkról, hanem programjaink módszertanáról, illetve magukról a foglalkozásokról is több alkalommal jelentek meg elismerő publikációk, például az Építészfórum hasábjain.

A kiállítás, a kiállításban felépített típuslakás, a foglalkozásokon használt – a típuslakással azonos alaprajzú – makettek, szemléltető eszközökként funkcionáltak az épített tér könnyebb megértéséhez, elképzeléséhez és leképezéséhez. Tapasztalataink szerint, ez az alkalmazott módszer pozitív látogatói viszonyulást mutatott, valamint elősegítette a gondolkodásmód-fejlesztését (több alkalommal visszatérő látogatók).

A visszajelzések alapján, amelyek a foglalkozásokat követően érkeztek a gyerekektől szülőktől és tanároktól, továbbá a programnapok és program nélküli napok látogatósza mainak összehasonlítását figyelembe véve elmondható, hogy múzeumpedagógiai programjaink sikeresek voltak.

Fontosabb publikációk a múzeumpedagógiai módszertanról, az egyes foglalkozásokról
Mit tehet egy múzeum az épített környezeti nevelésért?

<http://epiteszforum.hu/node/19828>

Házak és emberek – épített környezeti nevelés a Kiscelli Múzeumban

<http://www.epiteszforum.hu/node/20149>

Milyen volt a kísérleti lakótelep?

<http://epiteszforum.hu/node/19740>

Ami még eddig nem volt: Pre Panel Projekt – Múzeumpedagógiai programok Óbudán

http://www.magyarmuzeumok.hu/latogato/406_ami_meg_eddig_nem_volt_pre_panel_p rojekt

III. A Korszerű lakás 1960 - az óbudai kísérlet című kötet

A Korszerű lakás 1960 – az óbudai kísérlet című kiadvány a Budapesti Történeti Múzeum és az 1956-os Intézet kiadásában, a Terc Kft támogatásával jelent meg, 1000 példányban. A kiadás pénzügyi háttérét az NKA támogatásán kívül a három intézmény pénzügyi hozzájárulása teremtette meg.

A kötet tagolása

Keller Márkus: Korszerű, célszerű és modern?

Az Óbudai Kísérleti Lakótelep születése és a lakáskérdés (tanulmány, végén egyoldalas angol rezümével)

Branczik Márta: Típustervek és korszerű lakások – az óbudai kísérlet (tanulmány, végén egyoldalas angol rezümével)

Branczik Márta: A telep házai (az Óbudai Kísérleti lakótelep házainak leírása a vonatkozó alaprajzokkal és történeti illetve mai fényképekkel illusztrálva, lsd. melléklet)

Válogatás a tervező építészekkel és a lakókkal készített interjúkból (szerk. Keller M.)

A tervezésben részt vett építészek rövid életrajza (szerkesztette Torda-Molnár Tamás, Branczik Márta)

A könyvet több mint 200 alaprajz és kép illusztrálja, eredeti homlokzattervek és korabeli fényképek mellett a lakóépületek mai állapotát mutató felvételek is.

A kötet nyomdai paraméterei

Forma: álló formátum: 200 x 250 mm + 20 mm gerinc + 100 – 100 mm fül
(kiterített méret: 620 x 250 mm)

Terjedelem: 204 oldal belív, szöveg közti fekete-fehér és színes illusztrációkkal + 4 oldal színes borító visszahajló füllel

Példányszám: 1000 db

Belív: matt műnyomó (125 g)

Borító: matt műnyomó (300 g), kívül matt fóliázva, UV formalakkozva, elől, hátul 100 – 100 mm visszahajló fül

Nyomás: belív: color (4+4), borító: color (4+0)

Kötés: cérnafűzve, ragasztókötés

Nettó nyomdai egységár: 1756 Ft (bruttó egységár: 1843,8)

A Terc Kft-vel mint szakmai partnerrel és a társkiadóval egyeztetve a könyv értékesítési ára nettó 4000 Ft (áfával 4200 Ft) lett.

A kötetet sikerült úgy megvalósítani, hogy a pályázatban leírt tartalom nem csökkent. Keller Márkus tanulmánya elsősorban az 1950-es évek politikai helyzetével, lakáspolitikájával foglalkozott, Branczik Márta tanulmánya a felhasznált alaprajzok szempontjából kutatta a tömeges lakásépítést. (Mindkét tanulmányt angol nyelvű összefoglaló zárja.) Az eredeti elgondolásnak megfelelően a lakótelep minden egyes házáról alaprajzokkal, képekkel illusztrált leírás készült. Ezt a fejezetet sikerül

kiegészíteni a II. ütemben épült épületekkel is. Ugyancsak bővült az interjú-rész is, itt az építészek mellett, a telep lakóival készült interjúk is a könyvbe kerültek.

Szerencsés módon a könyv kivitele tekintetében is mód volt az eredeti célokat megvalósítani. Fontos ugyanis, hogy az építészettörténeti kutatási eredmények igényes, esztétikailag is figyelemre érdemes formában kerüljenek az érdeklődők kezébe. Ez a korszak építészetének elfogadása, befogadása szempontjából nem elhanyagolható szempont.

A **könyv bemutatóját** 2011. december 2-án tartottuk a Budapesti Történeti Múzeumban, a Gótikus Nagyteremben. A kötetet Dévényi Tamás Ybl-, és Molnár Farkas-díjas építész, valamint Gyáni Gábor történész, akadémikus ajánlotta a mintegy 70-80 érdeklődő figyelmébe.

Eddig elkészült recenziók:

Garai Péter: Könyv az Óbudai Kísérleti Lakótelepről (Építészfórum, 2011. december 6.)

Nagy Bálint: Korszerű lakás, 1960, HVG hetilap (Karácsonyi szám) 2011. 51-52. szám

http://hvg.hu/hvgfriss/2011.51-52/20115152_nagy_balint_korszeru_lakas_1960

Prakfalvi Endre (megjelenés alatt) Ars Hungarica 2011/3

Timon Kálmán (megjelenés alatt) Metszet, 2011.

Budapest, 2012. január 20.

Branczik Márta

kurátor

Mellékletek:

1. A kiállítási installáció alaprajza
2. Fotódokumentáció a kiállításról
3. Sajtóanyag
4. A múzeumpedagógiai foglalkozások fotódokumentációja
5. A sajtómegjelenések listája
6. A *Korszerű lakás 1960 - az óbudai kísérlet* című kötet egy példánya
7. Nyilatkozat a kiadvány ingyenes példányainak megküldéséről az országos és megyei múzeumok könyvtárainak
8. A KELLO átvételi elismervénye a kiadvány öt bemutató példányáról